

Addressing Antisemitism at the Seder: Processing Pain or Harboring Hatred?

Haggadah Night at the BAYT
Beit Midrash Zichron Dov 5784
Rabbi Lesher

*Page from the illuminated Darmstadt Haggadah, Germany (1420)
Israel b. Meir of Heidelberg*

1) Rachel Yehuda (and others), “Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives” Eur J Psychotraumatology 5: 10 (2014)

Most of us think of resilience as the ability to bend but not break, bounce back, and perhaps even grow in the face of adverse life experiences. The American Psychological Association (2014) defines resilience as “the process of adapting well in the face of adversity, trauma, tragedy, threats or even significant sources of stress (para. 4).” While this definition is useful, it does not reflect the complex nature of resilience...

(2) הגדה של פסח

And it is this that has stood for our ancestors and for us; since it is not [only] one [person or nation] that has stood [against] us to destroy us, but rather in each generation, they stand [against] us to destroy us, but the Holy One, blessed be He, rescues us from their hand.

וְהִיא שְׁעִמָּדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אָחָד בְּלִבָּד
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֲלֵא שְׁבָכָל דּוֹר וָדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מַצִּילֵנוּ מֵיָדָם.

(3) הגדה של פסח

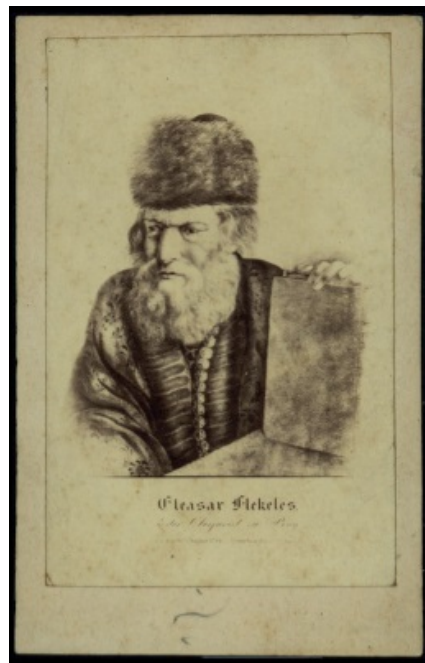
Pour your wrath upon the nations that did not know You and upon the kingdoms that did not call upon Your Name. Since they have consumed Ya'akov and laid waste his habitation (Tehillim 79:6-7). Pour out Your fury upon them and the fierceness of Your anger shall reach them (Tehillim 69:25). Pursue them with anger and eradicate them from under the skies of the Lord (Eikha 3:66).

שִׁפְךָ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּךָ וְעַל
מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:
כִּי אָכַל אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־נְוֵהוּ הִשְׁמִי:

(4) הרב אליעזר אשכנזי, מעשה ה' חלק ב, מעשה מצרים פירוש ההגדה (1512 - 1585)

שפך חמתך: יש להתבונן מה ענין פסוקים אלו כאן. אמנם נראה שלאחר שסיפר המגיד יציאת מצרים וענינה, וכי ירידתם לשם ויציאתם משם היתה בכונה לפרסם אלהותו ית', וסיפר כל הפלאים והאותות שעשה – הנה אמר פסוקים אלו לומר, שמאחר ועם כל זה קיימים נכרים וממלכות שלא הגיע אליהם הפרסום ולא ידעו שמו ית', על כן אמר שישפוך עליהם חמתו. וביאר הכתוב שאותם נכרים הם מחריבי ביהמ"ק עובדי האלילים אשר לא ידעו את ה' ואכלו את יעקב ואת נוהו השמו, אבל האומות אשר האומה הישראלית מפוזרת ביניהם ענין יצ"מ הגיע אליהם ומאמינים בה, על כן חלילה לנו מלקללם מחמת דתנו. [קד]

These verses [are referring to] those who deny the fact of the Exodus with all of its signs and miracles. [However], it is very clear, that all non-Jews amongst whom the Jews are scattered, are aware of the Exodus, are convinced of its occurrence and understand its meaning. Therefore, we are saying specifically that G-d should not pour out His wrath upon those who do know His name...Only [pour out Your wrath upon] those who serve idols and who deny the creation of the world. Those who destroyed the Temple were idol-worshippers...But the Christians and Muslims of today do know G-d and recognize the fact of the Exodus. Heaven-forbid that our religion would require us to curse them.

R. Eliezer Fleckeles (1754-1826)

5) הרב אליעזר פלקלס, כסות עינים, הקדמה לשו"ת תשובה מאהבה

יו"ד אמור הייתה, אם אלו דינים נאמרים, לעוצדי גלולים, עוצרי רגונו יתצרך, לעושי רגונו, התה האומות שממרי' שבע מנות, ונשם חסידים נקראים, על אחת כמה וכמהי וכל ההולך ישר ישפוע משרים, כל הנאלות, ושתנות, ושמות הזויות, וכל האלות, הכתובים בספר התלמוד, וכל חצווי ישראל, התה על האומות הקדמונים, שעשו כל התועבות, אשר טגא ה', כמו הנזאיים, (כמציאר זהרמנ"ס פ"א מהלכות ע"א, וצפירש המשנה במסכת ע"א דף נ"ד ע"ג, וצמורה חלק ג' פרק כ"ט) וכיוצא בהן, עוצדי תרפים וסקוים, אשר החריצו מקדש ה', והרגו חסידיו עליין, ועליהם אמר דוד, (בספר תהלים ע"ט ו') ספוך חמתך על הגוים, אשר לא ידעוך, ועל ממלכות אשר צמך לא קראו, כי לכל את יעקב, ואת נוהו השמו, (וכן נאמר ציר ייה יו"ד כ"ה בקנת שניים) ואף כי עתה תהלה לאל, נאצדו כל עוצדי אלילים, ואין זכרון מכל הראשונים, אשר עבדו לצעל ועקרין, וכיוצא בהן, עם כל זה מנוה לפרסם קלונם צרבים, אולי כמלאים עוד צאיים רחוקים, עוצדי כוכבי שמים, ושלא יקומו עוד רשעים בעולם, ויתהללו צאלילים, וילכו אחרי ההצל הגוים ההם ויהבלו, כמו מאמיני שצתי צני מידח שתנשמים האלהות, ומאמינים גם בחלומות, גם צתרפים, ומחיקים כל ע"ז שהי' בעולם, ומלמדים זכות על עגלי ירצים, והארכתי צתקים אחר י

Rabbi Menachem Mendel Kasher (1895 - 1983)

6) הרב מנחם מנדל כשר, הגדה שלמה, עמוד 180 (1954)

יש אומרים כי פתיחת הדלת לפני אמירת "שפוך" הונגה בתקופות הרדיפות, שהיו יוצאים לראות

אם אין מסור עומד ליד הדלת ומקשיב לפסוקי הפורענות על הגוים.

*The Inquisition Interrupts A Secret Seder
an 1892 painting by Moshe Maimon*

(7) היכל לדברי חז"ל, ר' משה חיים בלאך (עמוד 590)
(1881 - 1973)

**שסוך אהבתך על הגוים אשר ידעוך ועל ממלכות
אשר בשמך קוראים בגלל חסדים שהם
עושים עם זרע יעקב ומגינים על עמך
ישראל מפני אוכדיהם, יזכו לראות בטובת
בחיריך ולשמוח בשמחת גויך ***

(*) נוסח זה מצאתי בהגדה של פסח מעובדו

של השר הגאון הצדיק ר' שמשון הערטהיימער ז"ל (1658—1724) מחינה בכתב יד מסוואר וציורים נמלאים על גבי קלף. והיתה הגדה זו בידי אחר מיניני הגאון השר, קצין צבא גבוה והרשה לי לעשות ממנה תצלומים. ברשותו של בעל ההגדה כתבתי באריכות על גוסת זה בספרי „דער יודענהאָסט“, גם הבאתי תצלום ממנו. נמצאו בהגדה זו סומונים שאינם נמצאים בהגדה שלנו וגם שינויים הרבה בנוסחאות התצלומים שהיו בידי נפלו בימי הזעם לידי הגשטפּה. מי יודע לאן נתגלגלה הגדה יקרת ערך זו בשנות תורה ובוהו אחר שאותו הקצין היה בימי הכבוש כמעט בן מאה שנה. ההגדה גערכה בווארמס בשנת רפ"א מאיש אחד החותם בשם „יהודה ב"ר יקותיאל, נכד רש"י. בין מעט הכתבים שנשארו בידי מחורבן חיינה מצאתי הסתקא שרשמתי עליה שתי הנוסחאות „שפוך“.

8) רבי צדוק הכהן מלובלין, צדקת הצדיק אות עא
(1823 - 1900)

אין לבקש לראות רעת אדם ואפילו רשע, כמו שאמרו ז"ל (ברכות י' א) יתמו חוטאים אין כתיב. וזהו ברע לשמים, אבל רע לבריות ענשו מדה כנגד מדה שמותר לבקש רעתו גם כן, וכמו שמצינו באלישע שקילל לנערים מפני שהם זלזלוהו לפי שריפא למים ועשה טובה לבריות והם חפצים יותר ברעתם כמו שאמרו ז"ל (סוטה מ"ו: ורש"י שם) לכן היה רשאי לקללם וכן דוד המלך ע"ה שקילל אויביו במזמור ק"ט פירש שם בשביל שהיו מריעים לו ואמר ויאהב קללה ותבואהו מדה כנגד מדה מפני שאהב זה. וכן השם יתברך אמר ומקללך אאור, אבל בלאו הכי אין מקלל לאדם. ומכל מקום גם בזה מצינו דאלישע נענש על זה כמו שאמרו בסוטה (מ"ז א) ובסנהדרין (ק"ז ב) ומלבד זה גם כן לא לכל אדם הותר שהרי אמרו ז"ל באלישע (סוטה שם) ויראם ראה שאין וכו' ומי שאינו בעל רוח הקודש אפשר שהנגיעה מעוררתו:

9) The Koren Haggada, with commentary by Rabbi Lord Jonathan Sacks (Koren, 2017), 133

For centuries, Jews suffered a series of devastating blows -- massacres, pogroms, forced conversions, inquisitions, confinement to ghettos, punitive taxation, and expulsions, culminating, in the very heart of “enlightened” Europe, in the Holocaust. Yet these

verses -- two from Psalms, one from the Book of Lamentations -- are almost the only trace left by this experience on the Haggadah, the night we recall our past.

10) R. Norman Lamm, The Royal Table, 106-107

However, those who give verbal expression to their enmity are usually the least likely to act upon it. Those who acknowledge, as we do every Wednesday morning, that God is a *Kel Nekamos*. (“God of vengeance”) (Psalms 94:1), are least likely to appoint themselves the official executioners on His behalf. To have to keep your righteous resentment pent up within, without release, is like not being able to perspire. It keeps the poison inside your system and destroys it. When the steam of indignation at the humiliations and indignities we have had to endure over the centuries builds up pressure within us, we give it release - in this case, by reciting the *Shefoch Chamascha*. Then both we and the world are all better for it.

11) Rachel Yehuda (and others), “Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives” Eur J Psychotraumatology 5: 10 (2014)

Dr. Rachel Yehuda: Resilience may co-occur with PTSD: Moving forward in an insightful and integrated positive manner...

When I first started to focus in this area, like many people, I thought of resilience as the opposite of psychopathology or PTSD—that trauma survivors could be split into two groups, those who had PTSD and those who were resilient. Then we (e.g., Yehuda, Bierer, Pratchett, & Pelcovitz, 2010; Yehuda & Flory, 2007; Yehuda et al., 2013) began to make a distinction in the non-PTSD group between resistance (e.g., survivors who did not develop psychopathology) and recovery (e.g., survivors who did develop PTSD, or other symptoms, but who no longer had those symptoms). This got me thinking that resistance depicted as never developing symptoms to adversity is not the same thing at all as having symptoms and bouncing back. I have to admit that the best description of resilience is one I heard on TV, in connection with a Timex watch commercial. The watch was described as having the ability to “take a licking and keep on ticking.” So, for an inanimate object, the quality of never breaking despite exposure is a good definition, but for a person, perhaps it is better to conceptualize resilience as a process of moving forward and not returning back. When a watch is dropped, it doesn't improve. But people who are traumatized sometimes do actually end up in a better place than they started in many respects. In light of that, my current definition of resilience as it applies to people would involve a reintegration of self that includes a conscious effort to move forward in an insightful integrated positive manner as a result of lessons learned from an adverse experience. The idea of moving forward is an important component of resilience for me because this notion recognizes that some of the most

resilient people, at least that I know, may have had or still have very severe PTSD that they struggle with every day. But they don't succumb to its negative effects. To me, resilience involves an active decision, like sobriety, that must be frequently reconfirmed. That decision is to keep moving forward.